

Megőrzött méltóság

ZUZANA ČAPUTOVÁ – ERIK TABERY

EURÓPA
KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 2025

www.alexandra.hu
www.moobius.hu
www.europakiado.hu

Őszintén mondom, a megválasztásommal valóban egy teljesen új fejezet kezdődött. Emlékszem, még beiktatásom előtt adtam néhány interjút, és egyszer csak azt vettem észre, hogy egy mondatomat, amelyre már nem is emlékeztem pontosan, hirtelen elemezní, boncolgatni kezdték. Akkor tudatosult bennem, hogy ez már egészen más, mint amikor még jelöltként szólaltam meg. Mintha óvatosság költözött volna belém.

➤ *Miben volt más ez a helyzet?*

Hirtelen rájöttem: most már nem magánemberként, hanem Zuzana Čaputová köztársasági elnök asszonyként beszélek. Ezt addig a pillanatig nehezen tudtam elképzelni. Fontos fordulópont volt. Idővel azonban fokozatosan hozzászoktam ehhez az új szerephez, megtanultam érzékelni a súlyát, és arra törekedtem, hogy megtaláljam az arányokat, bár néha még ma is keresem. Volt azonban egy másik dimenzió is, amit az elmúlt három év szlovákiai történései tettek hangsúlyossá. Néha az ember szíve szerint őszintén kimondaná: egy politikus nem alkalmas arra, hogy kormányt vezessen. De ha egyszer törvényesen választották meg, akkor a demokrácia szabályai szerint ez az emberek döntése, amit tiszteletben kell tartani. Az elnöki hivatalban talán az egyik legfontosabb feladat annak felismerése, mikor kell megszólalni és mikor jobb csendben maradni. Időnként a megszólalás megkönnyebbülést hozna nekem, de a társadalomnak nem lenne javára. És ez a felelősség sokkal fontosabb. Ha tehát döntenem kell a megszólalás és a csend között, akkor mindig az vezérel: van-e valódi közérdek a megszólalás mögött?

➤ *A tanácsadói gyakran visszafogják önt, amikor nyilatkozik?*

Gyakran folytatunk hosszú beszélgetéseket a stábommal arról, hogyan alakul a helyzet, és miként érdemes reagálni. Interjút előtt

rendszerint elmondom, mit gondolok egy-egy témáról, ők pedig sokszor lelkesednek az őszinteségemért, de aztán hozzátézik: „Ezt talán mégsem kellene így kimondani, itt vissza kellene fognod magad.” Ilyenkor gyakran érzem azt, hogy ez már nem az a Zuzana Čaputová, aki elnökjelöltként indult. Értem, hogy a jó szándék vezérli őket, óvni akarnak attól, nehogy véletlenül csapdába sétáljak. Talán így helyes. Még mindig tanuljuk, teszteljük a határokat.

Amikor Matovič kormánya válságba került, már hetek óta a nyelvemen volt, hogy le kellene mondanía. Abban az időszakban Szlovákia tragikus adatokat produkált a koronavírus okozta halálozások terén. Elmagyarázták nekem, hogy államfőként nem mondhatom ki, hogy a miniszterelnöknek távoznia kell. Csak az utolsó pillanatban lehet ilyen nyilatkozatot tenni. Így amikor már több miniszter is lemondott, akkor fogalmazhattam úgy, hogy a társadalom érdekeinek kellene elsőbbséget élvezniük. Hasonló érzésem volt most, a koalíciós válság kapcsán is. Már júniusban azt mondtam volna legszívesebben: „Fiúk, itt az ideje kiszállni, ez így nem vezet sehová, állandóan vitatkoztok.” De elfogadom, hogy nem az én dolgom közvetlenül megmondani, mit tegyenek. Az én önkorrekcióim abban áll, hogy tiszteletben tartom a demokratikus választás eredményét.

► *És közben a barátai, ismerősei és támogatói azt kérdezik, miért nem tesz semmit...*

Pontosan. Három éve vagyok hivatalban. Amikor a koronavírus-járvány idején megfertőződtem, egyedül maradtam otthon, elszigetelten, nehéz időszak volt. Ha visszatekintek erre a három évre, van bennem hiányérzet, egyfajta belső dilemma. Szeretnék azok hangja lenni, akiket nem hallgatnak meg, és igyekszem nem növelni a társadalmi zűrzavart. Az elmúlt időszakban inkább ez utóbbi mellett döntöttem. Mindig is az egyensúly keresése a cél a két helyes elv között. Amikor azonban a helyzet különösen nehézé válik,

mint az utóbbi hónapokban, úgy érzem, egyre inkább az emberek hangja kell, hogy legyenek. Ugyanakkor tudom, ahány politológus és kommentátor, annyiféle vélemény van arról, mikor és hogyan kell megszólalni. Higgye el, emberileg sokkal egyszerűbb lenne számomra, ha mindig nyíltan és közvetlenül fogalmazhatnék.

► *Bizonyos szempontból nehéz, de egyben kaland is. Semmi sem biztos, nincs minden helyzetre érvényes útmutató, hogyan kell ezt csinálni. Foglamosan keresni kell a helyes utat.*

Nagyon más, mint a korábbi szakmáim, amelyek sokkal inkább egyszabályosra épültek. Ott a tényekhez kellett tartanom magam, azok értelmezéséhez, jogi normákhoz, és ahhoz, hogyan alkalmazzák mindezt egy eljárás során. A politika ezzel szemben képlékeny, intuitív tér – nincsenek éles határok és világos kategóriák. Sok minden azon múlik, kik kerülnek melléd, kikkel kell együttműködni. A hatásköröm világos, de az, hogy a döntések hogyan születnek, hogyan reagálok, mit mikor és milyen módon mondok, ez már sokkal bonyolultabb. Ez tényleg egy kicsit alkímia.

A másik észrevételem a külső reflexióval kapcsolatos. Nem tudjuk befolyásolni, hogyan értelmeznék minket kívülről, de néha fájdalmas látni, amikor olyan újságírók, akik az én értékrendemhez állnak közel, torzítanak. Gyakran kvázi tényekre alapoznak, amelyek mögött nincs valóság. Mégis ezekre építik a véleményüket. Ezt őszintén sajnálom. Olykor úgy érzem, egy intellektuális-konspiratív térben élnek: megértem, hogy naponta véleményt kell formálniuk, de néha a szubjektivitás győz.

A harmadik észrevétel a politikai valóság értelmezésére vonatkozik. Azt tapasztalom, hogy a valóság sokkal egyszerűbb, mint ahogy azt gyakran láttatni szeretnénk. Az elméletek, kontextusok, mögöttes motivációk iránti vágyunk természetes, mitikus lények vagyunk, akik szeretik a történeteket és a meséket. De a valóság többnyire hétköznapi és egyszerű. Talán épp ezért olyan nehéz el-

hinni. Úgy érezzük, valaminek lennie kell a háttérben. Csakhogy gyakran nincs ott semmi.

► *Amikor az elnöki irodába érkezett, alaposan körbenézett? Megkérdezte például, hogy vannak-e titkos átjárók?*

Természetesen kíváncsiak voltunk azokra a terekre, amelyek a külvilág számára rejtve maradnak. Korábban már jártam ott néhányszor Andrej Kiska meghívására, de akkor csak az irodájában vagy hivatalos rendezvényeken. Most viszont teljesen más szemmel kezdtem nézni az épületet. Például csak most fedeztem fel, hogy itt található a Szent Borbála-kápolna, amiről korábban nem is tudtam. És ott van a Terrena terem is, amelyet ismét télikertté alakítunk át. Számos izgalmas ötletünk és tervünk volt ezzel kapcsolatban, meg akartuk nyitni a nagyközönség előtt, rendezvényeket tartani benne. De a világvilágjáró átírta a terveinket. Az egyetlen lényegi változás az volt, hogy egy kicsit tágasabb irodát kértem, távolabb a főúttól. Nyitott ablaknál ugyanis alig hallottuk egymást, és azt sem akartam, hogy az utcán halljanak bennünket. Ezért az irodát és a tárgyalót is átköltöztettük, de ez gyakorlati okból történt. Ami az esztétikai átalakításokat illeti, a Terrena teremből eltávolítottunk néhány felesleges berendezési elemet, hogy visszaadjuk az eredeti hangulatát és szépségét. Be kell azonban vallanom, hogy ezekre nem fordítottam sok figyelmet, mert egyéb dolgok foglaltak le.

► *Úgy érzem, hogy maga a tér is befolyással van az elnöki hivatal működésére. Nemrégiben Petr Pitharttal¹⁸ beszélgetve mindketten úgy véltük, hogy talán jobb lenne, ha a cseh elnök nem a várban, egy domb tetején lakna, hanem egy kisebb palotában a központban. Ön szerint a helyszín hatással van a hivatal arculatára?*

Szerintem a mi palotánk több szempontból is ideális. Már önmagában az elhelyezkedése miatt is: benn van a városban, az emberek

között. A cseh elnöki rezidencia a dombon valamivel távolságtartóbb hatást kelt. Ezzel szemben a mi épületünk Pozsony szívében áll, egy gyönyörű kert mellett, amely a nyilvánosság számára látogatható, az emberek mindennap itt sétálnak mellettünk, és a közelben van egy buszmegálló is. Szerintem ez így együtt nagyon jó. A palota is gyönyörű. A protokollszakembereink szerint állítólag kicsi, de én ezt máshogy látom. Ami az adminisztratív működést illeti, valójában két épületben dolgozunk. Igaz, néha improvizálnunk kell, például, ha állami látogatást fogadunk, néha olyan helyiségekbe is tárgyalóasztalokat teszünk, amelyek eredetileg nem ezt a célt szolgálnák.

Amikor Lányban meglátogattam a cseh elnököt, másra is felfigyeltem. Szlovákiában az elnöki hivatal kialakítását részben befolyásolta Vladimír Mečiar és Michal Kováč konfliktusos viszonya. A palota felújítása idején ideiglenesen a várban működött az elnöki iroda, de amikor a kettejük közti kapcsolat megromlott, ami sajnos, nálunk jellemző az elnök és a miniszterelnök viszonyára, az komolyan akadályozta a felújítás befejezését. Az a koncepció, hogy az elnöki palotához más funkcionális épületek is tartozzanak, ahol például nemzetközi tárgyalások zajlanának, teljesen elképzelhetetlen volt. Ezért valójában össze sem hasonlítható, hogy milyen lehetőségek állnak a cseh elnök rendelkezésére, és melyekre számíthat a szlovák elnök vagy elnök asszony. Ebben van különbség, ez kétségtelen, de ami a mi palotánkat illeti, én örülök annak, ami van.

► *Láttam az Instagram-oldalán, hogy néha kimegy a palota melletti kertbe, és ott találkozik emberekkel. Azért jár oda, hogy ilyen módon is tartsa velük a kapcsolatot, vagy hogy megmutassa, nincs teljesen bezárkózva?*

A kapcsolattartás az emberekkel számomra elsősorban a vidéki látogatások során valósul meg, bármerre járok is az országban. Kassán például külön irodánk van. A palota melletti kert is egy lehetőség a találkozásokra, egy közvetlenebb hely, ahol olykor beszél-

gethetek például a kertésszel is. Mivel nagyon szeretem a kerteket és a virágokat, ez számomra egyfajta kikapcsolódás. Általában akkor megyek ki, ha van rá okom, egyébként inkább az utazásokra koncentrálok. Úgy gondolom, ezek fontosak, és nagyon örültem, amikor a járvány lecsengése után lehetőség nyílt arra, hogy ismét személyesen találkozzunk az emberekkel. A megbízatásomra a járvány rányomta a bélyegét, mi is, ahogy mindenki, kénytelenek voltunk visszavonulni, bezárkózni.

► *Felállított már maga elé egy célt azzal kapcsolatban, hogy az elnöki hivatalnak hogyan kell kommunikálnia a nyilvánossággal? Milyen képet kívánt kialakítani róla?*

Úgy gondolom, elkerülhetetlen, hogy az elnök személyisége határozza meg a hivatal arculatát. A közvélemény elsősorban az elnök vagy elnöknő szerepén keresztül tekint az intézményre. A hivatalnak az embereket kell szolgálnia. Arra törekszünk, hogy aki hozzánk fordul, az választ kapjon, vagy az illetékes hatósághoz irányítsák. Nagy öröm volt, hogy végre, a járvány miatti hosszú kihagyás után megtarthattuk az első nyílt napot. Csodás nap volt, óriási érdeklődés kísérte, az emberek órákon át álltak sorban a palota előtt, csak hogy bejussanak. Nyílt napot mindenképpen szervezünk a jövőben is. Emellett azt is szeretném, hogy a hivatalban felkészült emberek dolgozzanak, és erős, kompetens intézményként működjön, korszerű, a mai kornak megfelelő kommunikációs eszközökkel.

► *Milyen értelemben korszerű?*

Fontos számomra, hogy az elnöki szerepben is emberként mutassanak meg a nyilvánosságnak, miközben megőrizzük az intézmény méltóságát. Nem szeretném, hogy piedesztálra emelt államfőként tekintsenek rám, hanem inkább úgy, mint aki az embereket szolgálja. Azt érezzék, hogy közülük való vagyok, és szeretném, ha

ez a kommunikációnkban is megjelenne. És van még egy fontos célkitűzés: szeretnénk elérni, hogy az elnöki hivatal legyen az első karbonsemleges közintézmény az országban. Konkrét lépéseket is teszünk ennek érdekében, dolgozunk a karbonlábnyom csökkentésén, és elindítottunk egy programot, melyben fiatal klímavédelmi vezetőket képeznek. Ugyanakkor nem feledkezünk meg munkatársainkról sem: méltányos, támogató munkakörnyezetet szeretnénk biztosítani számukra. Ennek részeként például családon belüli erőszakkal kapcsolatos képéseket is szervezünk a kollégáknak.

► *Milyen ügyben fordulnak önhöz a leggyakrabban?*

Rendszeresen monitorozzuk, hogy milyen témák foglalkoztatják leginkább az embereket, mit szeretnének megosztani velem. Ezt akkor is fontosnak tartom, ha van egy külön csapat, amely ezekkel a megkeresésekkel foglalkozik. Mivel az elnöki hivatalnak nincs végrehajtó jogköre, a legtöbb kérés vagy panasz nem közvetlenül hozzánk tartozik, így gyakran át kell irányítanunk őket a megfelelő hatósághoz. Ennek ellenére engem személyesen is érdekel, hogy mit írnak, mert mindez pontos képet ad arról, hogyan élnek, mit élnek át az emberek.

Jelenleg például egyértelműen a szegénység, az infláció, az áremelkedés és az energiaválság a leggyakoribb téma. Ezekre a kérdésekre igyekszem reagálni: nyilvánosan megszólalok, nyomást gyakorlok, vagy szükség esetén az Alkotmánybíróság elé viszek bizonyos jogszabályokat. Egy alkalommal például azokat a polgárokat, akik a járvány, a kompenzációs intézkedések vagy a szegénység témájában írtak nekem, meghívtam egy kávéra. Leültünk, beszélgettünk, néhányukkal részletesebben is megvitattuk, hogyan élnek. Természetesen elég lett volna annyit írni nekik, hogy ez nem a mi hatáskörünk, továbbítottuk a levelet. De ezek az emberek bizalommal fordultak hozzám, és ez számomra nagyon fontos. Az ilyen találkozások erőt adnak ahhoz is, hogy határozottabban lépjek fel

az érdekükben. Egészen más úgy tárgyalni, ha ismerem a történetüket, és személyesen is találkoztam velük.

► *Hogyan zajlanak ezek a találkozók? Az emberek nyilván feszültek, amikor az államfővel beszélnek. Hogyan segít nekik megérteni, hogy ez a találkozó róluk szól, értük van? És mit árulnak el ezek a beszélgetések arról, hogyan viszonyulnak önhöz és az államhoz?*

Az első találkozót a Zöld Szalonban tartottuk, egy nagy tárgyalóasztalnál. Később eltávolítottuk az asztalt, hogy ne legyen semmiféle akadály köztünk, mindenki körben ült, egyenrangúként. Fontos, hogy olyan környezetet teremtsünk, amelyben az emberek biztonságban érzik magukat, és tudják, valódi, őszinte beszélgetésre jöttek. Megértem, hogy sokan tisztelettel viszonyulnak az intézményhez, de kiváló kollégáim előzetesen beszélgetnek velük, és segítenek abban, hogy nyitottan, bátran tudják elmondani a történetüket. A leggyakoribb visszajelzés az, hogy értékelik a figyelmet, az érdeklődést. Tudatosítják, hogy nem én vagyok az, aki egy csapásra megváltoztathatja a helyzetüket, mégis hálásak, hogy meghallgatjuk őket. És ez engem arra ösztönöz, hogy még inkább próbáljak segíteni, nemcsak nekik, hanem mindazoknak, akik hasonló helyzetben vannak.

Ezeknek a beszélgetéseknek mindig az a célja, hogy kiderüljön: rendszerszintű problémáról van-e szó. Előfordul-e, hogy egyes társadalmi csoportokról egyszerűen megfeledkeznek, és ez bizony gyakran megtörténik. Ha ilyet tapasztalunk, elemzést készítünk, összegezzük a lehetséges megoldásokat, és továbbítjuk az illetékes miniszternek. Így jártunk el például azokban az esetekben is, amikor a járvány idején bizonyos emberek kiestek az állami támogatási csomagokból, akiket a rendszer egyszerűen nem ért el. Fontos volt, hogy ezek az ügyek ne csupán a kritika megfogalmazásával záruljanak, de azt a választ sem fogadjuk el a minisztériumtól, hogy valami lehetetlen. A munkatársaim ilyenkor nemzetközi példákat

gyűjtenek, hogyan oldják meg a hasonló helyzeteket a környező országokban. Így sok esetben változást tudtunk elérni. És ez mindig azokkal a találkozókkal kezdődik, amelyekre olyan embereket hívnak meg, akik bizalommal fordultak hozzánk.

➤ *Van olyan történet ezek között, amely különösen emlékezetes, mert jól illusztrálja, mivel küzd ma a szlovák társadalom?*

Több ilyen történet is van. Például egy egyedülálló, többgyermekes édesanya története, a gyermekeinek súlyos egészségi problémáik vannak, és ő maga is beteg, mégis próbál talpon maradni, valahogy túlélni. Amikor az ember meghallgatja őt, azt érzi, az élet ennél már nem tehet nagyobb terhet valakire. Sok ilyen történet van. Emberek, akik méltóbb életet szeretnének, és azt, hogy az állam legalább az alapvető kiadásaikban segítséget nyújtson. Vagy ott van például az a nyugdíjas, aki hetente egyszer engedheti meg magának, hogy húst vegyen. Vagy egy másik nyugdíjas, aki fürdés után nem engedi le a vizet a kádból, hanem azt használja öblítésre, hogy spóroljon a vízszámlán. A kormány már tett bizonyos lépéseket, hogy segítsen ezeknek az embereknek.

➤ *Az előbb említette az egyedülálló anyát. Úgy véli, ezek az emberek könnyebben megnyílnak ön előtt, mert az államfő nő?*

Szerintem igen. És néhányan azt mondják, mivel én is anya vagyok, jobban megértem őket.

➤ *Ez különösen a gyerekeknél szembetűnő. Például egy kislány megölelte önt, és nem akarta elengedni. Ott egyértelműen látszott, hogy a gyerekek érzelmi kötődése a nőkhöz erősebb. Gondolom, ez valamilyenre átragad más korosztályokra is. Amikor ilyen történeteket hall, nem érez frusztrációt, hogy nem tud közvetlenül segíteni? Nem jut*

eszébe, hogy az államfőnek nagyobb jogkörökkel kellene rendelkeznie? Nem politikai vonatkozásban kérdezem, hanem az esetetek iránti felelősség szempontjából.

Amikor Andrej Kiska köztársasági elnök távozott, ő is említette, hogy gyakran érzett frusztrációt a korlátozott hatáskörök miatt. Én akkoriban azt válaszoltam neki, tudom, mire vállalkozom, ismerem a jövőbeli jogköreimet, ezért nincsenek túlzó elvárásaim. De persze az elmélet és a megtapasztalt valóság között nagy a különbség, ezt ma sokkal jobban értem, különösen a világválság, annak társadalmi következményei, a háború és más válságok fényében. Őszintén szólva, ez valóban komoly dilemma. Előfordult, finoman szólva, hogy majd a guta ütött meg, amikor láttam a világválság idején a kormányzati kommunikáció csődjét és a súlyos vezetői hibákat. És ez pont akkor történt, amikor emberek haltak meg, Szlovákia statisztikailag is a legrosszabb helyzetben volt a halálozások számát és arányát tekintve. Borzalmas időszak volt. Akkoriban én magam is aktívabb szerepet vállaltam a kommunikációban, egyes kommentátorok szerint ezzel a végrehajtói szintre léptem. Ezt nem tagadom, de válsághelyzet volt, emberek élete forgott kockán. Talán még többet is tehettem volna. Annyira kétségbeestem, hogy még Matovič miniszterelnököt is megkértem: bízza másra a járvány kezelését.

Ugyanez a helyzet a szegénységgel. Mi, és itt elsősorban kiváló szakértői csapatomra gondolok, már 2021 novembere óta beszélünk az inflációs hullámról, a szegénység növekedéséről. Kerekasztal-beszélgetéseket és sajtótájékoztatókat tartottunk, konkrét javaslatokat tettünk, nemcsak azt ismételtük, hogy készüljünk fel. Az általunk javasolt intézkedések szerepeltek a kormányprogramban is, tehát nem kellett újra feltalálni a spanyolviaszt. A pénzügyminiszter mégis inkább a saját egyedi megoldásait kereste, holott ez teljesen felesleges volt.

► *Megváltoztatná az államfő jogköreit?*

A jelenlegi, parlamentáris berendezkedésünkben, amely nem elnöki rendszer, el tudnék képzelni finomhangolásokat. Például azt, hogy az elnöki vétót ne lehessen egyszerű többségi szavazással felülrni. Így az államfő hatékonyabban tudná őrizni a jogalkotás minőségét és az alkotmányosságot, mint jelenleg, amikor a parlamenti többség egyetlen szavazással érvénytelenítheti a vétót, és minden megy tovább a maga útján. Bár gyakran fordulok az Alkotmánybírósághoz, sok esetben eredményesen, ez mégis egy lassú visszacsatolás. És ez csupán egy példa a sok közül.

Ha viszont az elnöki jogköröket a végrehajtó hatalom irányába terjesztenénk ki, az már alapvető változás lenne a rendszerben. Nem vagyok biztos abban, hogy ez kívánatos volna. Egy ilyen változás túl nagy hatalmat koncentrálna egyetlen személy kezébe, és ez nem lenne egészséges fejlődési irány a mi fiatal demokráciánk számára.